

Ronde tafelgesprek over de sancties in onze rechtsstaat

Enkele tientallen advocaten, afkomstig uit alle delen van het land, namen op 6 april 2022 deel aan een rondetafelgesprek over sanctiemaatregelen en advocatuurlijke dienstverlening. De door de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) georganiseerde bijeenkomst vond plaats op het kantoor van de NOvA in Den Haag.

Onderwerp van de bijeenkomst waren de recente internationale en Nederlandse sanctiemaatregelen tegen de Russische federatie, Russische ondernemingen en instellingen en bepaalde Russische staatsburgers in verband met de Russische inval in Oekraïne. Deze sancties hebben ook consequenties voor de bijstand door advocaten aan op de sanctielijst geplaatste personen en organisaties. Toepassing en naleving van de sancties roepen verschillende juridische en ethische vraagstukken op, die voor de hele balie, voor de rechtspleging en voor de rechtsstaat van groot belang zijn. Voorbeelden van dergelijke vragen zijn de vraag naar de gevolgen van de sancties voor de toegang tot het recht, de verantwoordelijkheid van advocaten voor de naleving van de sancties en de rol die de NOvA daarbij kan spelen.

De discussie werd ingeleid door Camilo Schutte, voorzitter van de adviescommissie Rechtsstatelijkheid van de NOvA, die op persoonlijke titel een discussiestuk presenteerde waarin uitvoerig op deze vraagstukken werd ingegaan. Schutte benoemde in zijn betoog het speelveld waarin de advocatuur zijn weg moet zien te vinden. “Als beroepsgroep mogen we niet meewerken aan het faciliteren van onwettige activiteiten”, aldus Schutte, “maar moeten we ook bijdragen aan het bewaken van de rechtsstaat. Enerzijds moeten wij als advocaten zelf de sancties naleven en mogen we cliënten niet helpen ze te onderduiken of omzeilen. Anderzijds roepen de maatregelen rechtsstatelijke vragen op, onder meer omdat zij fundamentele grondrechten beperken, zoals het grondrecht op eigendom, en de toegang tot rechtshulp en daarmee tot de rechter bemoeilijken.”

De bijeenkomst boog zich daarna over twee stellingen. De eerste was: *‘Advocaten zouden geen personen of bedrijven die onder het sanctieregime vallen moeten bijstaan’*. De tweede: *‘De Nederlandse orde van advocaten heeft een richtinggevende taak in de afwegingen van advocaten om cliënten die onder het sanctieregime vallen bij te staan’*.

Stelling 1 werd door de meeste aanwezigen als te strikt beoordeeld. In bepaalde gevallen moet toegang tot een advocaat mogelijk blijven. Daarbij moet het type zaak de doorslag geven. Een verbod op het bijstaan van bedrijven, instellingen en personen bij financiële of vennootschapsrechtelijke zaken kon op brede instemming rekenen. Maar het ontzeggen van rechtsbijstand aan bijvoorbeeld organisaties die hun plaats op de sanctielijst door de rechter zouden willen laten toetsen of personen die een omgangsregeling voor hun kinderen zouden willen laten vaststellen zou strijdig zijn met het grondrecht op rechtsbijstand. Bij het bepalen of er rechtsbijstand kan worden verleend is het daarom van groot belang dat de advocatuur voorafgaand aan het behandelen van een zaak goed onderzoek doet naar de cliënt, de wederpartij en het soort zaak. Uiteindelijk is niet de persoon van de cliënt maar diens zaak bepalend voor de vraag of de advocaat de rechtsbijstand kan verlenen.

Bij het bespreken van stelling 2 bleek dat onder de advocaten met name een behoefte bestaat aan informatie over de inhoud en uitleg van de complexe sanctieregels. Daarbij kan de NOvA een nuttige rol spelen, bijvoorbeeld door het opzetten van een expertise- en informatiepunt. Dat kan zowel behulpzaam zijn bij het beantwoorden van concrete vragen van advocaten uit het hele land, als bij het proactief nader verduidelijken van de regels en hun betekenis voor de advocatuur. De in het kader van de Wwft opgedane kennis en opgestelde leidraden zouden daarbij tot voorbeeld kunnen dienen. De NOvA kan ook een rol spelen bij communicatie binnen en buiten de beroepsgroep over de voortvarendheid waarmee de advocatuur nadenkt over haar verantwoordelijkheden bij het uitvoeren van de sancties.

Discussieleider en AR-lid Jeroen Soeteman herinnerde in zijn slotwoord de aanwezigen aan de vuistregels die in omstandigheden als deze voor elke advocaat gelden: “ken jezelf, ken je klant, ken de wet”. Daarmee sloot hij mooi aan bij wat Camilo Schutte eerder al had gezegd: “als beroepsgroep kunnen we nu niet wegstijgen”.